

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยได้ผ่านการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาฉบับต่าง ๆ ตั้งแต่ฉบับที่ 1-3 (พ.ศ. 2504 - พ.ศ. 2519) ซึ่งรัฐบาลได้ระดมกำลังเงินจากภายในและต่างประเทศมาลงทุนพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมให้แก่โครงการและแผนงานต่าง ๆ โดยเน้นการบูรณะเสริมสร้างและปรับปรุงบริการขั้นพื้นฐานด้าน เศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นส่วนรวม และในแผนพัฒนาฉบับต่อมาคือฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) ก็ยังคงเน้นการขยายและการกระจายเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานคือบริการในด้านสาธารณสุข ปลอดภัย สาธารณูปการ การคมนาคมขนส่ง การไฟฟ้า การบริการด้านสังคม ออกไปสู่ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นชนบท การปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรม เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้และการมีงานทำ และในแผนพัฒนาฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ได้มุ่งการปรับโครงสร้างและเพิ่มประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ และทำการพัฒนาต่อเนื่องในด้าน การกระจายบริการด้านเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น การนำแผนพัฒนานี้มาใช้เป็นกรอบเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาในแผนพัฒนาระดับจังหวัดจนถึงระดับท้องถิ่น และดำเนินการพัฒนาในระยะเวลาที่ผ่านมา นั้น ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในลักษณะและระดับแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ เนื่องจากความแตกต่างในด้านโครงสร้าง เศรษฐกิจ สังคมและกายภาพของแต่ละพื้นที่เอง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในอดีตและดำเนินต่อ เนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้ จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน เมืองซึ่ง เป็นบริเวณที่มีการกระจุกตัวของกิจกรรมและบริการขั้นพื้นฐานทาง เศรษฐกิจและสังคมอยู่อย่างหนาแน่น เมื่อเทียบกับพื้นที่โดยรอบ เนื่องจากผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็น เงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งในการกำหนดรูปแบบและแนวทางการพัฒนาในอนาคต

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนเมืองซึ่งเป็นสังคม ๆ หนึ่งพิจารณาได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยในระดับมหภาคแล้ว เป็นการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างสังคมที่ค่อย ๆ เปลี่ยนจากรูปแบบที่เรียบง่ายไม่ซับซ้อนไปสู่รูปแบบที่ซับซ้อนขึ้น การเปลี่ยนแปลงนี้จะเกิดขึ้นทั้งใน

ด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเมือง โดยในด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาที่ผ่านมาทำให้มีโครงสร้างการผลิตเปลี่ยนแปลงไป ฐานอุตสาหกรรม การพาณิชย์กรรมและการบริการมีการขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว กิจกรรมทางเศรษฐกิจมีความหลากหลายมากขึ้น ในด้านสังคม บริการด้านการศึกษา การสาธารณสุข กระจายออกไปมากขึ้นและระดับการให้บริการสูงขึ้น มาตรฐานความเป็นอยู่ของคนในชุมชนมีความซับซ้อนมากขึ้น ควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้าง คือการเปลี่ยนแปลงในหน้าที่ด้านต่าง ๆ ของชุมชนไปในทิศทางที่เพิ่มความเชี่ยวชาญและมีประสิทธิภาพสูงขึ้นทั้งในหน้าที่ด้านการผลิต การบริโภค การกระจายสินค้า และบริการในชุมชน การดำเนินการอบรมสมาชิกของสังคม การควบคุมการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกในสังคม การมีส่วนร่วมในสังคมและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้น จะส่งผลให้เกิดความแตกต่างระหว่างส่วนต่าง ๆ ตลอดจนสมาชิกของสังคมซึ่งจะมี ความรู้ ความสามารถ และอาชีพแตกต่างกัน แต่ในขณะเดียวกันก็มีความสนใจร่วมกันในด้านต่าง ๆ จึงนำไปสู่การจัดตั้งกลุ่ม องค์กร หรือสมาคมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อยังประโยชน์ให้แก่สมาชิกตลอดจนสังคมโดยส่วนรวม นับเป็นการรวบรวมและเชื่อมโยงสมาชิกที่แตกต่างกันของสังคม เข้าด้วยกัน อันจะทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ การที่ชุมชนเมืองเปลี่ยนแปลงไปสู่รูปแบบโครงสร้างที่ซับซ้อนขึ้นตามระยะการพัฒนานั้น สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวต่อปัญหาหรือสภาพการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งได้แก่โครงการพัฒนาสาขาต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาประเทศได้ดียิ่งขึ้น

แม้ว่าการพัฒนาที่ผ่านมาเมื่อมองโดยภาพรวมแล้วจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นบรรลุตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ตามลำดับของแผนพัฒนา แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องยอมรับว่านโยบายการพัฒนาที่มุ่ง เน้นการ เร่งรัดความ เจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจโดยส่วนรวม เป็นอันดับแรก ทำให้ลักษณะการลงทุนและโครงการพัฒนาของภาครัฐบาลและ เอกชนส่วนใหญ่ เน้นหนักในพื้นที่ที่มี ลู่ทางที่จะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนในการลงทุนสูงและคุ้มค่าซึ่งได้แก่บริเวณกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล เป็นส่วนใหญ่ ก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำในฐานะทาง เศรษฐกิจและช่องว่างระหว่าง รายได้ระหว่างกลุ่มชนและระหว่างภาคต่าง ๆ มากขึ้น ชาวชนบทเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนา ในขณะที่ชาวชนบทส่วนใหญ่ได้รับผลการพัฒนาค่อนข้างน้อยหรือแทบจะไม่ได้ รับประโยชน์จากการพัฒนาที่ผ่านมาเลย จึงมีสภาพความเป็นอยู่ที่ยากจน ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเอง

ได้ ซึ่งมีประมาณกว่า 1 ใน 4 ของประเทศ¹ การเร่งรัดการกระจายความเจริญและรายได้ ไปสู่ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นชนบทให้มากขึ้นจึงเป็นสิ่งจำเป็น แต่ด้วยข้อจำกัดในด้านกำลังทรัพยากร ที่มีอยู่น้อยเมื่อเทียบกับปัญหาที่กระจายอยู่ในพื้นที่กว้างใหญ่ มีลักษณะและความสลับซับซ้อนแตกต่างกัน จึงไม่สามารถพัฒนาในทุก ๆ พื้นที่อย่างเท่าเทียมกันได้ ก่อให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องระดมการลงทุนไปในแนวทางที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ภายใต้ภาวะการณ์เช่นนี้ กลยุทธ์หนึ่งที่ยอมรับกันทั่วไปคือการนำเอาศูนย์กลางความเจริญที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ คือชุมชนเมือง มาใช้เป็นเครื่องมือ (Instrument) ในการพัฒนาเพื่อกระจายความเจริญออกไปสู่ส่วนภูมิภาค เนื่องจากเมืองเป็นสถานที่ที่มีการประหยัดต่อขนาด (Economies of Scale) อันเนื่องมาจากการกระจุกตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ต่าง ๆ บริการสาธารณะ ตลอดจนมีบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเกิดนวัตกรรม ความคิดใหม่ ๆ และความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีซึ่งจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนาต่อไป โดยที่เมืองแต่ละแห่งต่างก็มีบทบาทเฉพาะของตนในกระบวนการพัฒนาโดยส่วนรวมจึงจำเป็นที่จะต้องทำการวิเคราะห์ระดับการพัฒนาของชุมชนเมืองซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากระดับความซับซ้อนของชุมชนเมือง เพื่อคัดเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมกับโครงการพัฒนา หรือ วางโครงการพัฒนาให้เหมาะสมกับระดับความสามารถของพื้นที่ที่มีอยู่ เพื่อให้การพัฒนาบรรลุวัตถุประสงค์สูงสุดคือ กระจายการพัฒนาออกไปสู่ทุกส่วนของพื้นที่และชีวิตความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ (United Nations Centre for Regional Development 1974: 11)

แนวความคิดในการศึกษา

ชุมชนเมืองเมื่อพิจารณาในฐานะที่เป็นระบบสังคมระบบหนึ่งจะประกอบด้วยระบบย่อย ๆ คือ ระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง แต่ละระบบนี้มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน เป็นเสมือนโครงสร้างที่ทำให้สังคมมีรูปทรงเฉพาะและดำรงอยู่ได้ การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนเมืองทั้งที่เป็นไปตามธรรมชาติและที่เกิดจากการวางแผน จึงพิจารณาได้ว่าเป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไป มีการสะสมการเปลี่ยนแปลงขึ้นเรื่อย ๆ ตามระยะเวลาและดำเนินไปสู่ทิศทางที่ซับซ้อนและปรับตัวได้ดีขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ เรียกได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งดำเนินไปโดยผ่านกระบวนการสำคัญ 2 กระบวนการ กระบวนการแรกเกิดขึ้นโดยที่ระบบย่อยทั้ง

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, หน้า 8.

ด้านเศรษฐกิจ สังคมของชุมชนเมือง มีการขยายโครงสร้างแตกแขนงออกไปจากโครงสร้างเดิม เพื่อทำหน้าที่เฉพาะอย่างที่ต้องใช้ความรู้ ความเชี่ยวชาญในระดับที่สูงขึ้น ทำให้แต่ละส่วนที่แยกออกมานั้น ต้องพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้น เพราะไม่สามารถทำกิจกรรมทุกอย่างได้โดยลำพัง การขยายตัวของโครงสร้างนี้เห็นได้จากการเพิ่มทวีในประเภทของกิจกรรมทั้งด้าน เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเมือง ทำให้ชุมชนเมืองมีความหลากหลายของกิจกรรมดังกล่าวเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตามระยะเวลาที่ผ่านมา ในขณะที่เดียวกัน ชุมชนเมืองก็จะเติบโตขึ้นโดยการเพิ่มจำนวนประชากร ทำให้ความหลากหลายแตกต่างในหมู่ประชากรเพิ่มขึ้นด้วย เนื่องจากคนในสังคมมีความรู้ ความสามารถ อาชีพ ฯลฯ แตกต่างกันยิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้ชุมชนเมืองมีความหลากหลายของกิจกรรมเพิ่มมากขึ้นด้วย กระบวนการที่ทำให้ชุมชนเมืองเกิดความหลากหลายแตกต่างกันในระบบย่อยหรือส่วนต่าง ๆ ของสังคมนั้นเรียกว่าการแยกย่อย (Differentiation) การแยกย่อยที่เกิดขึ้นนี้ทำให้สังคมมีแนวโน้มที่จะเกิดความไม่เข้าใจกัน ความขัดแย้งและความระส่ำระสายได้ง่ายยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องพัฒนากลไกบางอย่างขึ้นเพื่อทำหน้าที่เชื่อมโยงส่วนที่แตกต่างกันเข้าด้วยกันและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่สมาชิกของสังคม เพื่อให้ชุมชนสามารถคงอยู่ต่อไปได้ในฐานะที่เป็นกลุ่ม ๆ หนึ่งกลุ่มเดียวกัน กระบวนการที่เกิดขึ้นนี้เรียกว่าการผสมผสาน (Integration) การผสมผสานจะปรากฏอยู่ในชุมชนในรูปของ กลุ่ม องค์กร สมาคมและอื่น ๆ ซึ่งเกิดจากความสนใจร่วมกันของสมาชิกที่มีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ที่มารวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมบางอย่างเพื่อประโยชน์ต่อสมาชิกในกลุ่มตลอดจนสังคมโดยรวม

ตลอดระยะเวลาที่ชุมชนเคลื่อนที่ไปสู่ทิศทางที่ซับซ้อนและปรับตัวได้ดีขึ้นโดยอาศัยกระบวนการแยกย่อยและผสมผสาน ชุมชนก็จะมีระดับความซับซ้อนสูงขึ้นและสามารถปรับตัวในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ดำรงอยู่ในฐานะที่เป็นระบบสังคมได้ต่อไป ถ้าชุมชนไม่สามารถปรับตัวในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้แล้วก็จะไม่สามารถคงอยู่ต่อไปได้ ดังนั้น จึงสามารถศึกษาระดับการพัฒนาของชุมชนเมืองได้จากระดับความซับซ้อนของชุมชนเมือง โดยชุมชนเมืองที่มีระดับการพัฒนาสูงย่อมสะท้อนให้เห็นถึงแนวที่จะปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตซึ่งอาจอยู่ในรูปของแผนงานหรือโครงการพัฒนาใด ๆ ได้ดีกว่าชุมชนเมืองที่มีระดับการพัฒนาค่ากว่า

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษารูปแบบ ทิศทางและระดับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนเมืองในประเทศไทยในระดับมหภาค โดยใช้แนวความคิดเกี่ยวกับการแยกย่อย (DIFFERENTIATION) และการผสมผสาน (INTEGRATION) ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการศึกษาระดับการพัฒนาของชุมชนเมืองและการแบ่งกลุ่ม เมืองตามระดับการพัฒนา

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการพัฒนาของชุมชนเมืองกับรูปแบบการกระจายในที่ตั้ง

3. ทดสอบสมมติฐานของความสัมพันธ์ระหว่างการแยกย่อยด้าน เศรษฐกิจสังคม การผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการและจำนวนประชากร

สมมติฐานในการศึกษา

แนวความคิดเกี่ยวกับการแยกย่อยและการผสมผสานที่นำมาใช้ในการศึกษานี้สามารถทำการตรวจสอบถึงความ เป็นจริงและความเหมาะสมของแนวความคิดดังกล่าวในพื้นที่ชุมชนเมืองของไทย เพื่อให้การศึกษาศึกษาภาพในการพัฒนาของชุมชนเมืองไทยนี้ดำเนินไปบนพื้นฐานของความเป็นจริงได้โดยการตั้งสมมติฐาน 5 ประการคือ

1. การแยกย่อยด้าน เศรษฐกิจมีสหสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการแยกย่อยด้านสังคม
2. การแยกย่อยด้าน เศรษฐกิจมีสหสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการผสมผสานทางสังคม
3. การแยกย่อยด้านสังคมมีสหสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการผสมผสานทางสังคม
4. จำนวนประชากรมีสหสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการแยกย่อยด้าน เศรษฐกิจ
5. จำนวนประชากรมีสหสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการแยกย่อยด้านสังคม

ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษาระดับการพัฒนาของชุมชนเมืองในประเทศไทยนี้ หน่วยการวิเคราะห์คือ ชุมชนในระดับเทศบาลที่มีประชากรตั้งแต่ 10,000 คนขึ้นไป และมีความหนาแน่นไม่ต่ำกว่า

3,000 คนต่อตารางกิโลเมตร โดยได้เลือกศึกษาเฉพาะเทศบาลที่มีความหนาแน่นสูงสุด 45 เมืองแรก ประกอบด้วย เทศบาลนคร 1 แห่ง เทศบาลเมือง 40 แห่ง และเทศบาลตำบล 4 แห่ง ซึ่งกระจายอยู่ในภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ

วิธีดำเนินการศึกษา

1. ศึกษาทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลงานการวิจัยทั้งในและต่างประเทศเท่าที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษานี้ได้
2. เก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ที่เกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม จากเอกสารและหน่วยงานในส่วนกลาง
3. เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ซึ่งไม่สามารถเก็บรวบรวมได้จากส่วนกลาง โดยการออกแบบสอบถามไปยังเทศบาลต่าง ๆ
4. วิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยหลักวิชาการทางสถิติตามความเหมาะสม
5. จำแนกกลุ่มเมืองที่ศึกษาตามระดับ การพัฒนา
6. แสดงผลการศึกษาในรูปของการบรรยาย ตาราง แผนภูมิ แผนภาพและแผนที่

ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษามีทั้งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) และข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ซึ่งมีแหล่งที่มาแตกต่างกันดังนี้คือ

ข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งได้จากการวิจัยเอกสาร เป็นข้อมูลด้านสถิติตัวเลข แผนที่ คำบรรยายสรุป รายงานการวิจัยและเอกสารอ้างอิงต่าง ๆ มีแหล่งที่มาดังนี้คือ

กระทรวงมหาดไทย

- กองปกครองท้องที่ กรมการปกครอง
- กองราชการส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง
- กองการทะเบียน กรมการปกครอง
- สำนักผังเมือง

กระทรวงพาณิชย์

- ศูนย์เอกสารธุรกิจ กรมทะเบียนการค้า

สำนักนายกรัฐมนตรี

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

กระทรวงอุตสาหกรรม

- กองควบคุมโรงงาน กรมโรงงานอุตสาหกรรม

กระทรวงสาธารณสุข

- กองโรงพยาบาลภูมิภาค
- กองสาธารณสุขภูมิภาค
- กองสถิติสาธารณสุข

การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

- กองเศรษฐกิจหลังไฟฟ้า

การประปาส่วนภูมิภาค

- กองประมวลผลข้อมูลและรายงาน

องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- สถาบันประชากรศาสตร์
- ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
- ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์
- ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์
- สถาบันวิทยบริการ
- ศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทย

ห้องสมุดสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย

ห้องสมุด ESCAP (Economic and Social Commission For Asia and the Pacific)

ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการออกแบบสอบถามซึ่งส่งทางไปรษณีย์ไปยังเทศบาลต่าง ๆ เนื่องจาก เป็นข้อมูลในระดับเทศบาลซึ่งไม่สามารถรวบรวมได้จากส่วนกลาง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงระดับศักยภาพในการพัฒนาของชุมชน เมืองในประเทศไทย เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการปรับปรุงหรือส่งเสริมชุมชนเมืองที่มีศักยภาพในการพัฒนาที่แตกต่างกันตามความเหมาะสมต่อไป
2. ทราบถึงรูปแบบระดับและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของชุมชนเมืองในประเทศไทย
3. ผลการศึกษาจะเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่สามารถนำไปศึกษาถลกลงไปในรายละเอียด เพื่อให้การวางแผนพัฒนาในแต่ละพื้นที่ที่มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

ข้อจำกัดในการศึกษา

1. เนื่องจากนิยามของคำว่าเมืองในประเทศไทยยังขาดความชัดเจนแน่นอน แม้ว่าในทางปฏิบัติจะอนุโลมใช้นิยามของเทศบาล ทำให้ไม่สามารถครอบคลุมถึงชุมชนที่เข้าเกณฑ์ของความเป็นเมืองซึ่งอยู่ในการปกครองรูปแบบอื่น เช่น สุขาภิบาล ใต้ และในขณะเดียวกันเทศบาลหลาย ๆ แห่งก็ขาดคุณสมบัติด้านจำนวนประชากรและความหนาแน่นที่จะจัดเป็นเมือง แต่ด้วยเหตุผลทางด้านการเมืองการปกครองจึงมีฐานะเป็นเมือง ดังนั้นเมืองในทางปฏิบัติและในทางความเป็นจริงจึงมีความเหลื่อมล้ำกันอยู่ จึงต้องกำหนดเกณฑ์เฉพาะในการศึกษานี้ขึ้น
2. ด้วยข้อจำกัดด้านเวลา งบประมาณ และลักษณะของข้อมูลเอง ทำให้ข้อมูลที่น่าจะใช้ในการศึกษาอาจจะไม่สามารถครอบคลุมรายละเอียดทั้งหมด แต่ก็ได้พิจารณารวบรวมข้อมูลที่คิดว่ามีความเหมาะสมและเพียงพอสำหรับการศึกษานี้

3. ข้อมูลในหลาย ๆ เรื่องที่นำมาใช้ ไม่มีหน่วยงานใดเก็บรวบรวมไว้อย่างครบถ้วน ทุกระดับ หรือจัดเก็บอย่างครบถ้วนแต่มีปริมาณมากจนไม่สามารถนำมาศึกษาได้หมดจึงต้องแปลงข้อมูลในบางเรื่องเพื่อให้สามารถนำมาใช้ได้ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนในด้านความแม่นยำไปบ้าง ส่วนข้อมูลที่ไม่สามารถแปลงให้อยู่ในระดับที่ต้องการได้ ก็จะพิจารณาประกอบเป็นประเด็น ๆ ไปภายใต้เค้าโครงเดียวกัน

4. ความคลาดเคลื่อนของข้อมูลอันเนื่องมาจาก การนิยาม วิธีการจัดเก็บข้อมูล วัตถุประสงค์ในการใช้งาน ตลอดจนช่วงเวลาในการจัดเก็บของแต่ละหน่วยงานที่มีรอบในการจัดเก็บไม่ตรงกัน จึงยากแก่การวิเคราะห์ให้อยู่ในกรอบเวลาเดียวกันได้อย่างถูกต้อง

นิยามความหมายของคำ

ระดับความซับซ้อนของโครงสร้างด้าน เศรษฐกิจและสังคมชุมชน เมือง หมายถึง ระดับความหลากหลายของประเภทกิจกรรมทาง เศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เมืองซึ่งจะมีระดับสูงขึ้นตามระยะการพัฒนา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย